

може стати корисним для покращення інноваційної і конкурентної продуктивності всіх учасників кластера.

Світова практика показує, що регіони, на території яких утворюються кластери, стають лідерами економічного розвитку та мають змогу визначати конкурентоспроможність національної економіки. І навпаки регіони, на території яких відсутні кластерні утворення, характеризуються значно нижчими темпами розвитку, а в деяких випадках стають депресивними.

1. Бойко Л. І. Теоретичні підходи до класифікації кластерів // Бізнес навігатор управління. — 2003. — № 2. — С. 126–129.
2. Войнарєнко М. П., Малий М. Б. Будівельний кластер — європейський шлях розвитку. — Хмельницький : Поділля, 2005. — 32 с.
3. Ларионова Н. А. Кластерный подход в управлении конкурентоспособностью региона // Экон. вестник Ростов. гос. ун-та. — 2007. — № 1. — Ч. 2.
4. Марков Л. С. Экономические кластеры: понятия и характерные черты. — Новосибирск : Ин-т экономики РАН, 2004.
5. Митенев В. В., Гулый И. М. Теоретико-методологические основы кластерных систем [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://journal.vscs.ac.ru/php/jou/36/art36_03.php.
6. Стельмашук А. М. Використання кластеризації у формуванні конкурентоспроможності національної економіки // Інноваційна економіка. — 2009. — № 13. — С. 54–57.
7. Цихан Т. В. Кластерная теория экономического развития // Теория и практика управления. — 2003. — № 5.
8. Чевганова В., Брижань И. Кластеры и их экономическое значение // Экономика Украины. — 2002. — № 11.
9. Ярошук М. Кластерна модель як ефективний інструмент розвитку приватного підприємництва // Проблемы повышения эффективности функционирования предприятий различных форм собственности / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. — Донецк, 2004. — С. 70–77.
10. Andersson T., Scliwaag-Scrger S., Hansson E. The Cluster Policies Whitebook. — IKED, 2004.
11. Porter Michael E. Clusters and the New Economics of Competition // Harvard Business Review. — 1998. — November–December.
12. Roelandt T., den Hertog P. Cluster Analysis and Cluster-Based Policy “Boosting Innovation: The Cluster Approach”. — Paris : OECD, 1999. — P. 9–23.
13. Rosenfeld S. A. Bringing Business Clusters into the Mainstream of Economic Development. — European Planning Studies, 1999. — № 5. — P. 3–23.

Dr Krzysztof Rejman

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Jarosławiu

ROZWÓJ GOSPODARCZY REGIONÓW PRZYGRANICZNYCH WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO SZANSĄ NA PRZECIWDZIAŁANIE NEGATYWNYM ZJAWISKOM MARGINALIZACJI SPOŁECZNEJ

Przemiany społeczno — gospodarcze zachodzące w kraju w wielu przypadkach wpłynęły niekorzystnie na sytuacje niektórych grup społecznych. Na uwagę zasługuje tu rosnące z roku na rok bezrobocie i niekorzystne zmiany na rynku pracy co w

konsekwencji prowadzi do zubożenia i powstawania enklaw biedy. Jest to szczególnie widoczne w regionach przygranicznych tzw. ściany wschodniej Polski.

Zjawisko bezrobocia dotyka wszystkie grupy wiekowe i zawodowe, niezależnie od wykształcenia i płci. Okres bezrobocia członka rodziny jest dla wielu gospodarstw domowych szczególnie trudny. W szybkim czasie pojawiają się kłopoty finansowe, rodzi się konieczność szukania doraźnych metod poprawy sytuacji ekonomicznej rodziny. Prowadzi to wszystko do powstawania zjawiska marginalizacji społecznej i powiększania się sfery ubóstwa w społeczeństwie.

Marginalizacja jest jednym z istotniejszych procesów, jakie zachodzą w społeczeństwie polskim w okresie transformacji.

Wielowymiarowa marginalizacja umiejscowiona jest w różnych segmentach struktury społecznej, dotyka między innymi rodziny i jednostki znajdujące się w sferze niskich dochodów, dlatego też działania mające na celu poprawę czy wyrównanie poziomu wynagrodzeń są niezbędne.

Także kwestie związane z budowaniem kapitału społecznego, opartego w dużej mierze na działaniach mających na celu wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców są niezbędne w procesie przeciwdziałania zjawisku marginalizacji społecznej.

Pomimo, iż średnie statystyczne wskazują na ogólną poprawę warunków życia, zwiększa się udział osób nie korzystających ze wzrostu gospodarczego. Jest to szczególnie widoczne w obszarach przygranicznych województwa podkarpackiego i dlatego tej problematyce należy poświęcić uwagę i zainteresowanie badaczy. Temu też ma służyć niniejszy artykuł.

Zróźnicowanie między regionami w Polsce jest spowodowane wieloletnimi zapóźnieniami gospodarczo-społecznymi obszarów peryferyjnych. Uwarunkowania historyczne do tej pory znajdują odzwierciedlenie w poziomie rozwoju poszczególnych sektorów gospodarki wschodnich województw w porównaniu z resztą kraju, w poziomie rozwoju infrastruktury, a także w ich podejściu do przedsiębiorczości [1]. Nowe podejście do spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej w ramach zmodyfikowanej Strategii Lizbońskiej [2] zobowiązało kraj członkowski do podjęcia działań mających na celu pobudzenie obszarów zapóźnionych gospodarczo poprzez wykorzystanie ich potencjału endogenicznego, zminimalizowanie czynników decydujących o ich peryferyjności. Mając na uwadze duże dysproporcje międzyregionalne w Polsce, prezydencja luksemburska proponowała w 2005 roku utworzenie, na lata 2007–2013, w ramach zasady solidarności, specjalnego funduszu dla pięciu najbiedniejszych regionów Polski w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW).

Podkarpackie należy do regionów słabo rozwiniętych ze względu na poziom i efektywność rozwoju, nasycenie infrastrukturą i poziom życia mieszkańców. Znajduje to odbicie m.in. w wielkości PKB na 1 mieszkańca (15. miejsce w kraju) i poziomie wynagrodzeń (16. miejsce w kraju). Stosunkowo niska jest liczba podmiotów gospodarczych oraz podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego. Występują luki w zakresie infrastruktury technicznej, społecznej i ekonomicznej. Podkarpackie należy do województw o słabej atrakcyjności inwe-

stycyjnej, co utrudnia przeprowadzenie koniecznych procesów restrukturyzacyjnych w przemyśle, rolnictwie, leśnictwie i innych dziedzinach działalności gospodarczej i społecznej. Ważną rolę w gospodarce województwa odgrywa przemysł.

Przygraniczne położenie Podkarpacia powinno być czynnikiem przyspieszającym jego rozwój w wyniku silnych związków gospodarczych z regionami Ukrainy i Słowacji. W rzeczywistości jest jednak inaczej, a dodatkowo integracja Polski z Unią Europejską nie przyspieszyła współpracy gospodarczej Podkarpacia z Ukrainą (polityka handlowa Unii Europejskiej, wizy dla obywateli Ukrainy przyjeżdżających do Polski).

Do najslabiej rozwiniętych powiatów województwa podkarpackiego należą powiaty lubaczowski, kolbuszowski, bieszczadzki oraz brzozowski, spośród których dwa – lubaczowski oraz bieszczadzki bezpośrednio przylegają do granicy z Ukrainą. Powiaty te cechuje słaby rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, niższe wskaźniki przedsiębiorczości, ujemne saldo migracji. W powiatach graniczących z Ukrainą (bieszczadzki, jarosławski, lubaczowski i przemyski) zaobserwować można zespół negatywnych sprzężeń zwrotnych, związanych między innymi z:

- słabą dostępnością komunikacyjną,
- niskim poziomem rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej,
- oddaleniem od ośrodków aktywności gospodarczej;
- procesami depopulacyjnymi (ujemne saldo migracji).

Przygraniczne położenie w różnego rodzaju analizach strategicznych wymienne jest jako czynnik, w oparciu o który Podkarpacie mogłoby zdynamizować swój rozwój. Jednakże większość analiz wskazuje na fakt, że — jak na razie — bliskość granicy pozostaje obszarem niewykorzystanej szansy. Niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego skupia się przede wszystkim we wschodniej (przygranicznej) części województwa, zaś w ciągu analizowanych dziewięciu lat sytuacja nie uległa zmianie, a nawet dostrzegalne jest niewielkie pogorszenie głównie w wyniku obniżenia wskaźników rozwoju dla powiatu przemyskiego.

Słabość przygranicznych obszarów jest wynikiem oddziaływania co najmniej kilku czynników, wśród których wymienić można:

- małą liczbę przejść granicznych oraz niedostateczne zaplecze logistyczne i infrastrukturalne już istniejących;
- uszczelnienie wschodniej granicy w związku ze wstąpieniem Polski w strukturę unijną;
- niski poziom rozwoju przygranicznych powiatów województwa podkarpackiego;
- oddalenie polskich przygranicznych obszarów od większych i średnich miast, które mogłyby być źródłem impulsów rozwojowych.

Sprzężenie owych negatywnych czynników prowadzi niejednokrotnie do apatii i kształtowania się postaw roszczeniowych na tych obszarach a w konsekwencji do powstawania zjawiska marginalizacji społecznej.

Tereny przygraniczne województwa podkarpackiego cechuje ogólny spadek aktywności gospodarczej. Barrierami dla wzrostu zatrudnienia są: zahamowanie procesów inwestycyjnych, niski stopień przetrwalności mikroprzedsiębiorstw oraz

niedostatki sieci komunikacyjnych, powodujące utrudniony dostęp do informacji, usług i edukacji [3]. Bariera, szczególnie widoczną w regionach przygranicznych jest także niedostateczna liczba kadry do obsługi osób bezrobotnych. Brakuje przede wszystkim specjalistów: pośredników pracy, psychologów oraz asystentów EURES [4].

Długotrwałe bezrobocie oraz zaawansowany stan ubóstwa materialnego uznawane są za główne przyczyny kształtujące proces marginalizacji społecznej. Oprócz wyżej wymienionych grup ryzyka istnieje też grupa charakterystyczna dla obszarów przygranicznych województwa podkarpackiego — osoby zubożałe. Są to osoby długotrwałe bezrobotne, które od wielu lat korzystają z pomocy społecznej.

Wzrost liczby osób bezrobotnych powoduje coraz gorsze warunki życia oraz ubożenie mieszkańców terenów przygranicznych. Długotrwałe pozostawanie bez pracy niesie ze sobą negatywne skutki o charakterze psychologicznym, społecznym i finansowym. Bezrobocie wpływa na pogorszenie sytuacji samego bezrobotnego, jak i jego rodziny, a przy tym staje się często zjawiskiem wielopokoleniowym.

Problem marginalizacji oznacza przy tym:

- w sferze zatrudnienia — ograniczony dostęp do pracy i bezrobocie,
- w sferze spożycia — nierówny dostęp do dóbr i usług,
- w sferze oświaty — utrudniony dostęp do instytucji kształcenia, do literatury i sztuki,
- w sferze kultury — ograniczenia w pełnieniu ról społecznych,
- w sferze socjalnej — nierówny dostęp do instytucji zdrowia i zabezpieczenie społecznego,
- w sferze polityki — ograniczony udział jednostki i grupy w podejmowaniu decyzji i wyrażaniu opinii [5].

Marginalizacja to nie tylko proces wyłączenia, ale i pewnego przystosowania, któremu towarzyszy bezradność, apatia, alienacja, dezorientacja, zagubienie, brak motywacji do aktywności i kreatywnych zachowań oraz postawa wycofująca jednostki. Długotrwałe pozostawanie bez pracy, brak kontaktu ze środowiskiem zawodowym powoduje też proces wtórnego analfabetyzmu wśród mieszkańców terenów przygranicznych. Niejednokrotnie skrajną konsekwencją marginalizacji jest popadanie w nałogi oraz w konflikt z prawem. Przyjmuje się, że marginalizacja społeczna jest bezpośrednio warunkowana poprzez czynniki środowiskowe, będące wynikiem zmian społeczno - gospodarczych czy przemian w sferze wartości, co wiąże się z kolei z pogłębiającą się frustracją i przeżywanym dramatycznie poczuciem niesprawiedliwości szczególnie wśród ludzi młodych [6].

W regionach przygranicznych województwa podkarpackiego, podstawowym problemem jest potrzeba równoczesności znalezienia rozwiązań dla kilku ważnych społecznie kwestii. Po pierwsze, niezbędne jest zwiększenie aktywności zawodowców oraz ograniczanie pasywnych postaw osób bezrobotnych i odchodzenia z rynku pracy na różnego rodzaju zasiłki i wcześniejsze emerytury. Po drugie, należy wprowadzić w życie programy aktywizacji wszystkich grup ryzyka oraz wspomóc tworzenie miejsc pracy dopasowanych do ich umiejętności. Po trzecie, ważne jest, by w procesie nie tyle aktywizowania, ale głównie tworzenia miejsc pracy i podtrzymywania zatrudnienia, brali udział pracodawcy korzystając z bardziej elastycz-

nych instrumentów zatrudnieniowych. Aby powyższe rozwiązania mogły mieć miejsce należy dołożyć wszelkich starań aby przyspieszyć procesy aktywizacji społeczno — gospodarczej regionów przygranicznych Podkarpacia. Dlatego też za celowe wydaje się nakreślenie długookresowej, planowej strategii, która byłaby realizowana niezależnie od zmian politycznych.

1. Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Projekt 3, Warszawa 11 lipiec 2006. 2. M. J. Radło, Strategia Lizbońska — konkluzje dla Polski, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2002. 3. L. Nowak, Z. Kostorzewa, M. Waligórska — Prognoza demograficzna dla województw Polski Wschodniej do roku 2020. 4. M. Wierzbińska, M. Sobolewski, Klasyfikacja powiatów województwa podkarpackiego ze względu na poziom życia ludności, "Taksonomia", № 9, Wyd. AE im. O. Langego we Wrocławiu, Wrocław 2002. 5. M. J. Radło, Strategia Lizbońska — konkluzje dla Polski, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2002. 6. J. Grotowska-Leder, Trwałość statusu biednego: Temporalne aspekty ubóstwa, Przegląd Socjologiczny, nr 1(125).

УДК 658:005.591.43

О. Є. Кузьмін, І. З. Салата

Національний університет «Львівська політехніка»

ОПТИМІЗАЦІЯ КІЛЬКОСТІ ФРАНЧАЙЗИНГОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ОБМЕЖЕНІЙ ГЕОГРАФІЧНІЙ ТЕРИТОРІЇ

У статті розкрито характер залежності доходів та витрат франчайзера від концентрації франчайзингових підприємств його системи у визначеному регіоні. Розроблено методикку визначення оптимальної кількості франчайзингових підприємств на обмеженій території на основі комплексного врахування інтересів учасників франчайзингової системи.

Існуванням конкуренції між територіально близькими франчайзинговими підприємствами однієї системи обгрунтовано актуальність проблематики економічного обгрунтування концентрації підприємств франчайзі у встановленому регіоні. Побудовано графіки залежності доходу франчайзера у вигляді франчайзингових платежів та витрат франчайзера на становлення та розвиток франчайзингових підприємств від кількості останніх на обмеженій географічній території. Впроваджено та визначено поняття граничного доходу, граничних витрат та граничного ефекту франчайзера від розширення франчайзингової мережі. Сформульовано критерії оптимізації кількості франчайзингових підприємств на обмеженій території: граничний ефект франчайзера більший за нуль, норма прибутковості франчайзингових підприємств вища середньогалузевого значення.

Як показує світова практика франчайзингових відносин, концентрація франчайзингових підприємств однієї системи у визначеному регіоні викликає часті конфлікти між франчайзерами та франчайзі. Більше того, саме такого